

О.С. Домалевська, студ., I курс, гр. ФК-21, ФОФ
Науковий керівник – к.і.н., доц. М.Е. Кругляк
Житомирський державний технологічний університет

Т.Г. ШЕВЧЕНКО У ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА М.Б. РУБАШОВА

Михайло Рубашов одним із перших взявся за відображення в нашій літературі образу Тараса Шевченка як художника, а саме: того його періоду життя, коли він жив у Вільні і навчався малярству в литовського художника Йонаса Рустема (Рустемаса). І таким чином йому вдалося заповнити прогалину в зображенні теми «Шевченко-художник». Взятися за цю тему йому допомогло те, що він і сам володів неабияким мистецтвом пензля.

Свій творчий шлях М.Рубашов почав як критик. Він був досить вимогливим і прискіпливим – нікому не прощав глухоти, навіть найзаслуженішим авторитетам. М.Б. Рубашов народився в селі Старому Чуднові (снт. Чуднів) у багатодітній бідняцькій сім'ї 30 жовтня 1912 р. Дуже рано, в семирічному віці, залишився без батьків, які померли в 1919 р. від тифу. Та це не завадило М.Рубашову одержати вищу освіту. До речі, його молодші брати, Олександр та Юрій, теж одержали вищу освіту. Один із них став кандидатом сільськогосподарських наук, другий – полковником Радянської Армії. Майбутній письменник ще до війни закінчив Київський педінститут і був направлений викладати українську мову та літературу в Житомирське педагогічне училище. Ще за часів навчання в Чуднівській середній школі юнак закохався в рідне слово і пробував свої сили в літературі. Це привело його в колектив редакції обласної молодіжної газети, звідки він і був призваний на фронт.

По-справжньому розкрився талант письменника після Великої Вітчизняної війни, активним учасником якої він був із першого до останнього дня. Повернувшись із фронту після Великої Перемоги, М.Рубашов повністю віддався творчій роботі. Він працює в газетах «Радянська Україна», «Літературна Україна», в журналі «Дніпро», редагує дитячий журнал «Піонерія».

Із нашим поліським краєм, своєю рідною стороною, М.Б. Рубашов завжди підтримував тісні зв'язки. Саме рідний край надихнув його до написання повісті «Копишанська трагедія», в якій він із великою майстерністю відобразив трагічну долю поліського села Копище, порівнявши його з долею білоруської Хатині та чеського Лідіце. Часті відвідини Житомирщини та зустрічі зі своїми земляками надихнули письменника написати чудову новелу «Кам'яне свічадо», повість «Росте кремій». Дещо біографічним видався твір «Жага», де вгадуються сторінки його життєвого шляху. Та найбільшим його успіхом був вихід у світ повісті «Багряні тіні».

Крім художньої спадщини, Рубашов залишив неабиякий слід і в літературній критиці. Книга письменника «Інтелігенти» якнайкраще засвідчує це. У ній зібрані оповідання про класиків української літератури І.Франка, Т.Шевченка, Лесю Українку, П.Тичину.

Та мабуть найбільший успіх принесла Рубашову книжка про славетного Т. Г. Шевченка. У повісті «Багряні тіні» письменник майстерно висвітлив маловідомий період життя молодого Т.Шевченка у Вільні, де він навчався в майстерні художника В.Ширяєва (Рустамаса). Зустрічаємося з Шевченком у той час, коли п'ятнадцятирічний козачок пана Енгельгарда виконує роль попихача в графських покоях, а думками все ще в рідній Кирилівці, де лишилися родичі – брати, сестри, де зосталося дівчатко, до якого в Тараса ще й зараз не згасла дитяча любов.

Перші сторінки повісті «Багряні тіні» привертають увагу читача новелістичною стислістю. Немає детального опису дії, ні широких мовних конструкцій, ні широких пейзажних замальовок. Лише натяк, тільки окрема, але вражаюча деталь. Крок за кроком входимо в середовище, в якому жив Т.Шевченко у Вільні, прислужуючи панові. «Сюди-туди-навприсюди, – так прозвав Тараса пан Енгельгардт. – Подай люльку, налий води, метнись туди. Та швидше-бо, лайдаку!».

Як відомо, цей жорстокий поміщик, що володів на батьківщині Шевченка майже 18 тисячами кріпаків, мешкав у флігелі генерал-гебурнаторського палацу, розташованому неподалік від університету. Підліток-козачок, котрий душею і серцем тягнеться до науки, малювання, з великою задрістю подивлявся на той світлий просторий будинок. Йому дуже хотілося бути там і вчитися. Тільки йому це зась, він кріпак. Проте йому поталанило: пан, помітивши, що його «служба» має хист художника, вирішує: з нього можна зробити свого дворового маляра. Якщо навіть не навчиться власних картин komponувати, то хай копії знімає з відомих, знаменитих, прикрашатиме панські покої, а там і щось на продаж піде. Так із панської користолобною забаганкою відчинилися для юнака двері майстерні одного з викладачів малярства в університеті Йонаса Рустемаса (у творі Яна Рустемаса). Так він знайомився з односторонніми литовського художника, людьми демократичних, гуманістичних поглядів.

Звичайно, остаточне формування світогляду Шевченка відбувається дещо пізніше, коли Тарас разом із іншими челядниками свого пана, наляканого польським національно-визвольним повстанням, переїхав до Петербурга. Цій сторінці життя поета М.Рубашов присвятив окрему повість – «Правда –

мета», яка в пізніших виданнях склала заключний розділ книги «Багряні тіні». Але саме період життя у Вільні, взаємини кріпака з високоосвіченою людиною – Яном Рустемом, слухання в університеті його лекцій, читання книжок із бібліотеки художника, в якій були твори А.Міцкевича, було мовби підготовчим класом до того великого пізнання суспільно-революційної думки, поглибити яке українському юнакові допомогли російські демократи в Петербурзі.

Письменник розповідає про дружбу Т.Шевченка з художником І.Сошенком, подає біографію письменника, яка чимось нагадує долю Шевченка. Важка хвороба Шевченка, коли він почув жорстоке «ні», сказане Енгельгардтом, коли йому запропонували відпустити кріпака-художника. Але завдяки друзям він вільний.

У 1964 р. вийшов ще один твір М. Рубашова про Кобзаря, присвячена розквіту його таланту. В оповіданні «Постріл» яскраво показано поширення в Росії Шевченкових антикріпосницьких ідей в період заслання поета. Тут же відображено переслідування Тарасових однодумців Сергія Левицького та Миколи Гоголя.

Любов до малярства, розуміння мистецтва живопису позначилися у Михайла Рубашова на виборі головного героя й другого прозового твору – роману «Жага» (1972 р.). Зі сторінок щоденника молодого художника Юрія Мелеги постають гіркі будні 1941 р. Художник Мелега, проходячи фронтними дорогами, згадує полум'яні рядки із Шевченкових віршів. Шевченків високий ідеал світить Юрію Мелезі, зігріває душу в хвилини розпуки, визначає поведінку в різних фронтних ситуаціях, врешті, піднімає дух у боротьбі за праведне діло – визволення народу від чужоземних загарбників. Отже, шевченківська тема продовжується і в цьому творі. У ньому наголошується, що художник, як і письменник чи композитор, повинен відчувати людську душу як поезію життя: «Батьки, Батьківщина – це найсвятіше, найдорожче. Радіти, сумувати, любити, прагнути, творити в ім'я найдорожчого».

У письменника є твори і для найменших читачів. Для них він писав з особливою уважністю та старанністю, філігранно відточуючи кожне слово. І найбільшого успіху досяг у невеличкій повісті «Копищанська трагедія» (1970 р.). Епіграфом для твору М.Рубашов узяв слова Т.Г. Шевченка:

Серце болить,

а розказувать треба...

Повість побудована на документальному матеріалі – про поліське село Копище, доля якого така ж трагічна, як і білоруської Хатині або чеського села Лідіце, – вона своєю образною системою, тривожною тональністю підноситься до високого узагальнення – прокляття будь-якому насильству взагалі і фашизму зокрема. На Нюрнберзькому процесі гітлерівських душогубів судили і за копищанську трагедію, за знищення села, розстріл і спалення 2 883 копищан, у тім числі – 1 347 дітей. Копище в цій повісті – уособлення рис, характерних нашим численним селам, котрі, мов несхитні звитяжці, на смерть стояли в боротьбі проти фашизму. Тільки троє лишилося в живих після копищанської трагедії – Іван Ковальчук, його сестра і Параска Комаревич.

Отже, читаючи твори М.Б. Рубашова, земляки з Чуднівщини добрим словом згадують його ім'я, по праву пишаються тим, що з їх середовища вийшов талановитий митець. Своєю творчістю він збагатив українську вітчизняну культуру взагалі, і шевченкознавство зокрема.